

1987.4

KRONHJORTEN I SKÅNE 1971—1987

Utställning av troféer på Frostavallen
den 25—27 september 1987

Författarna är ensamma ansvariga
för
rapportens innehåll och bedömningar

LÄNSSTYRELSEN I MALMÖHUS LÄN

NATURVÅRDSENHETEN

MEDDELANDE NR 1987:4

KRONHJORTEN I SKÅNE 1971 - 1987

En sammanställning om kronhjortsreservatet

Anders Larsson (red), Sven Eriksson, Clas Hellstrand, Tom Sinding-Larsen, Per Larsson och Anders Sällström

Foto: Per Larsson ©

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord	3
Utbredning och förekomst	4
Kännetecken och fortplantning	5
Hornutveckling	6
Kronhjortstammens utveckling	9
Kronhjortsreservatets tillkomst	9
Kronviltets biotopkrav	13
Skador	16
Regler för ersättning och värdering av skador	18
Skadeförebyggande åtgärder	20
Jakt och avskjutning	23
Sammanfattning och synpunkter	27
Hornbedömning	28

Förord

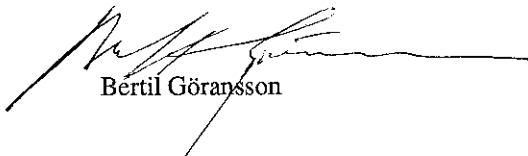
Genom den nya jaktlagstiftningen, som riksdagen fattade beslut om den 29 april 1987, upphör från den 1 januari 1988 försökreservatet för frilevande kronhjort i Skåne, som inrättades den 1 januari 1971. Länsstyrelsen har haft ansvaret för försöksverksamheten, medan den praktiska förvaltningen åvilat kronhjorts nämnden.

Med anledning härav har länsstyrelsen i Malmöhus län tillsammans med kronhjorts nämnden beslutat att genomföra en "kronhjortsvecka" den 18-27 september, för att medverka till ett värdigt slut på försöksverksamheten, som förhoppningsvis varit till gagn för den renrasiga kronhjortens bevarande i det skånska kulturlandskapet.

Programmet för denna informationsvecka omfattar bl a "brölsafaris", exkursion för studier av skador på skog och gröda, föredrag och diskussioner samt en troféutställning på Frostavallen. De olika programinslagen ger en sammanfattad bild av de problem som detta - av många betraktat som världens skönaste högvilt - är förknippat med.

Denna utställningskatalog, som utöver illustrationer och kvalitetsbedömning, även i starkt koncentrerad form innehåller artiklar och faktauppgifter om många olika frågor kring försöksverksamheten, är en viktig dokumentation för alla som vill skaffa sig ökade insikter och kunskaper om kronhjort.

Aldrig tidigare har heller en sådan omfattande och kvalitativt högstående trofévisning av "nominatrasen" ägt rum och min förhoppning är att denna avslutning på försöksverksamheten med kronhjortsreservatet skall medverka till ett framtida stort intresse hos alla att visa varsamhet och vördnad i all jakt på och vid umgänget med den skånska hjorten - vars mäktiga hornkrona symboliserar stolthet och kraft och den gracila hinden återspeglar snabbhet och skönhet - även om den nya jaktlagen inte kräver sådant hänsynstagande.

Bertil Göransson

Utbredning och förekomst

Kronhjorten har förekommit i nuvarande form ända sedan slutet av tertiärtiden, d v s i mer än 1 miljon år. Den härstammar ursprungligen från Centralasien, men har därifrån spritt sig både mot väster och öster och uppdelats i många olika raser. Rasindelningen grundas på både storleksskillnader, framför allt i underkäksmåtten, genomsnittsvikten, färg och hornform. Några raser har ibland betraktats som självständiga arter, t ex den nordamerikanska vapitin.

Kronhjorten är inte bara den mest välkända arten, utan också den som i dag har den största geografiska utbredningen. På flera håll har den dock blivit utrotad. Utbredningsområdet omfattar hela Europa utom de nordligaste delarna, Atlasbergen i Nordafrika, stora delar av Asien kring de stora bergskedjorna och nästan hela Nordamerika. Till Australien och Nya Zeeland har arten kommit med människans hjälp.

I Sverige förekommer kronhjortens nominatras *Cervus elaphus elaphus* L d v s den ras som Linné beskrev i sin Fauna Suecica 1746 och som är den första beskrivningen av arten kronhjort. Den svenska kronhjorten är i dag utbredd i stora delar av Götaland och i Mälardalskapen. En viss uppblandning med andra raser har dock skett och den mest renrasiga stammen finns endast i Skåne. Den svenska kronhjortsstammen kan uppskattas till minst 3000 djur, av vilka ungefär 500 finns i Skåne.

Kännetecknen och fortplantning

Den svenska kronhjorten är en både mäktig och graciös skönhetsupplevelse. En fullvuxen hjort kan nå en mankhöjd på mellan 130 och 160 cm. Längden varierar mellan 170 och 200 cm. Därtill kommer svansen som är omkring 15 cm. De vuxna djuren väger i genomsnitt 160 - 180 kg. Hindarna är genomgående lättare och når sällan över 170 kg. En gammal, fullvuxen hjort kan dock väga ända upp mot 300 kg.

Färgen varierar från djur till djur. På vintern är fällen mörk medan den på sommaren är rödbrun eller gulbrun. De nyfödda kalvarna har vita fläckar, som dock försvinner successivt under hösten. Karakteristiskt för den svenska kronhjorten är den halmgula spegeln på lårens baksida. Denna avgränsas inte av en markerad mörk konturlinje, vilket är fallet hos de flesta andra raser. Kronhjorten har mycket väl utvecklade hörsel- och luktsinnen och har även bra syn. Den rör sig majestätiskt och graciöst och hoppar lätt över hinder som är ända upp till två meter höga. Den är dessutom en skicklig simmare.

Hinden blir i regel könsmogen under sitt andra eller tredje levnadsår och får normalt bara en kalv varje år. Under parningstiden, när hjorten "brölar", samlar den ett harem av sju till åtta hindar, smaldjur och årskalvar. Yngre och svagare hjortar än den revirhållande platshjorten cirklar runt haremet och försöker lura bort någon hind. Oftast blir de yngre dock bryskt bortjagade av den äldre, som inte tolererar några inkräktare. Lika svårt är det för hindarna att lämna flocken.

Brunsten inträffar under förhösten, från mitten av augusti till i början av oktober. Hjortarnas brölande är mäktigt, ibland nästan avgrundsligt, och efter skymningen och under tidiga morgontimmar utspelas ett dramatiskt och storslaget skådespel. *Man skall dock komma ihåg, att både hjorten och hindarna är mycket känsliga för störningar under denna tid, och att ovarsamhet kan leda till att flocken splittras.*

Hornutveckling

Endast handjuren har horn. Den första hornuppsättningen, som utgörs av ett par 10-20 cm långa spetsar, får hjorten under sitt andra levnadsår. Den kallas då spetshjort. Dessa horn fälls under mars-april, men redan i juni har en ny uppsättning vuxit ut. Denna utgörs nu av en bågböjd hornstång och en framåtriktad och uppåtböjd spets, den s k ögontaggen, som utgår från stången ovanför rosenkransen. Hjorten kallas nu gaffelhjort.

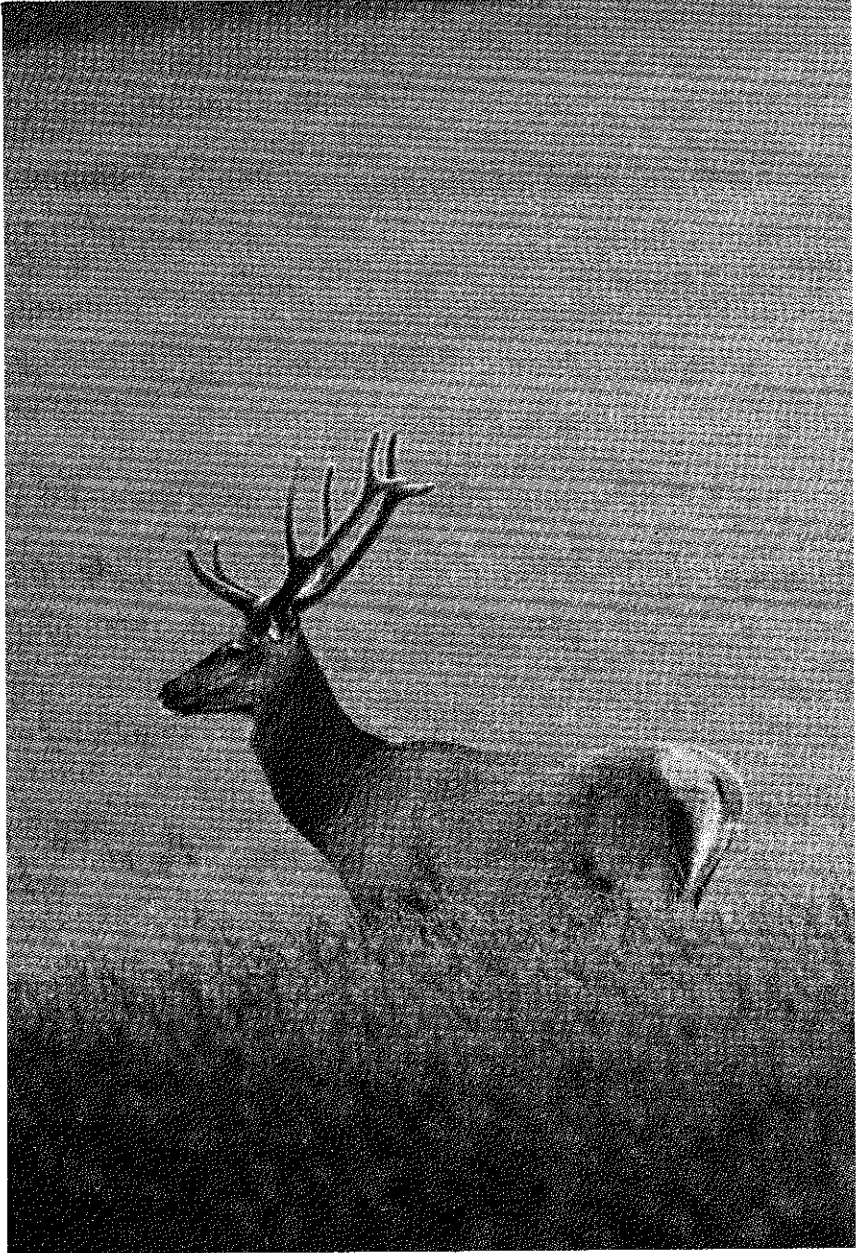
Under det fjärde levnadsåret bör hjorten normalt, förutom ögontaggen, ha en tagg på mitten av hornstången, den s k mellantaggen. Hjorten har nu blivit en sextaggare. Året därpå utvecklas den till en åttataggare genom att stångspetsen delar sig i en klyka. Det är dock inte ovanligt att en femte tagg också utbildas. Hjorten blir då en tiotaggare, som även brukar kallas kapitalhjort. Man brukar ibland skilja mellan "istaggstior" och "krontior" alltefter hur hornutvecklingen skett. Antingen utgår den femte taggen från översidan av ögontaggens bas, den s k istaggen, eller också utvecklas den som en krontagg i kronspetsen. Det är uppklyvningen av stångspetsen i en "krona" som en gång gett arten dess namn - kronhjort.

Hornutvecklingen kan gå ytterligare några steg, vanligen genom att fler krontagg utbildas, men avstannar oftast när djuren är tolv till fjorton år gamla. Antalet taggar minskar sedan successivt och dessa hjortar brukar kallas returhjortar.

I Skåne blir kronhjorten sällan större än fjortontaggare. Den hittills största kända hjorten i historisk tid var en jämn artontaggare, som 1974 sågs i trakten av Börringe. Fällhomen upphittades och finns bevarade, men hjorten sågs aldrig mer.

När man bedömer hornens storlek utgår man från den hornstång som har de flesta spetsarna. Om hjorten har lika många spetsar på båda stängerna kallas den jämn. Är antalet olika kallas den udda. En hjort med fyra spetsar på vardera stången är således en jämn åtta. Saknas en eller två taggar på den ena stången är den en udda åtta.

Kronhjortsstammens utveckling

Kronhjorten invandrande till Sverige efter senaste istiden och i takt med efterföljande klimatförbättring är man säker på att den som frilevande art förekommit i stort antal upp till gränslinjen mellan Götaland och Svealand. Därefter minskade dock stammen och tyngdpunkten i utbredningen försköts söderut. I början av 1800-talet hade kronhjorten trängts tillbaka till Skåne och huvudsakligen lokaliserats till en del av de större godsens kring Fyledalen. Totala djurantalet uppskattades då till ca 300 st.

Stränga vintrar och oreglerad avskjutning reducerade dock stammen högst avsevärt och under 1830-talet fanns enligt gjorda inventeringar endast ca 100 djur. År 1907 var stammens storlek i Skåne sannolikt inte mer än 50 djur. Därefter redovisas dock ånyo en mindre ökning. 1960 uppskattades antalet djur till ca 150 och 1971 till omkring 300 stycken. Efter tillkomsten av kronhjortsreservatet 1971 har populationen i Skåne ökat avsevärt.

Kronhjortsreservatets tillkomst

Efterhand som skogsodlingen ökade i Skåne under första hälften av 1900-talet och framförallt kulturgranskogarna växte, blev kronviltets skadegörelse allt kostsammare. Även skadorna på växande gröda - oljeväxter och stråsåd samt potatis- och betstukor - fick sådan omfattning att ingen ansvarig ägare eller förvaltare kunde tolerera de ekonomiska konsekvenserna.

På initiativ av framlidna styrelseledamoten vid skogsvårdsstyrelsen i Malmöhus län, greve Blechert Wachtmeister på Snogeholm, tillställdes år 1960 dåvarande jordbruksministern Gösta Netzen en skrivelse undertecknad av Skånes större skogsägare, skogsförvaltare, skogliga organisationer och ansvariga skogstjänstemän, vari krävdes en grundlig utvärdering och snar lösning av detta problem. Efter uppvaktning ledde denna aktion fram till att 1961 års kronhjortsutredning tillsattes under ledning av framlidna landssekreteraren Ossian Hulterström.

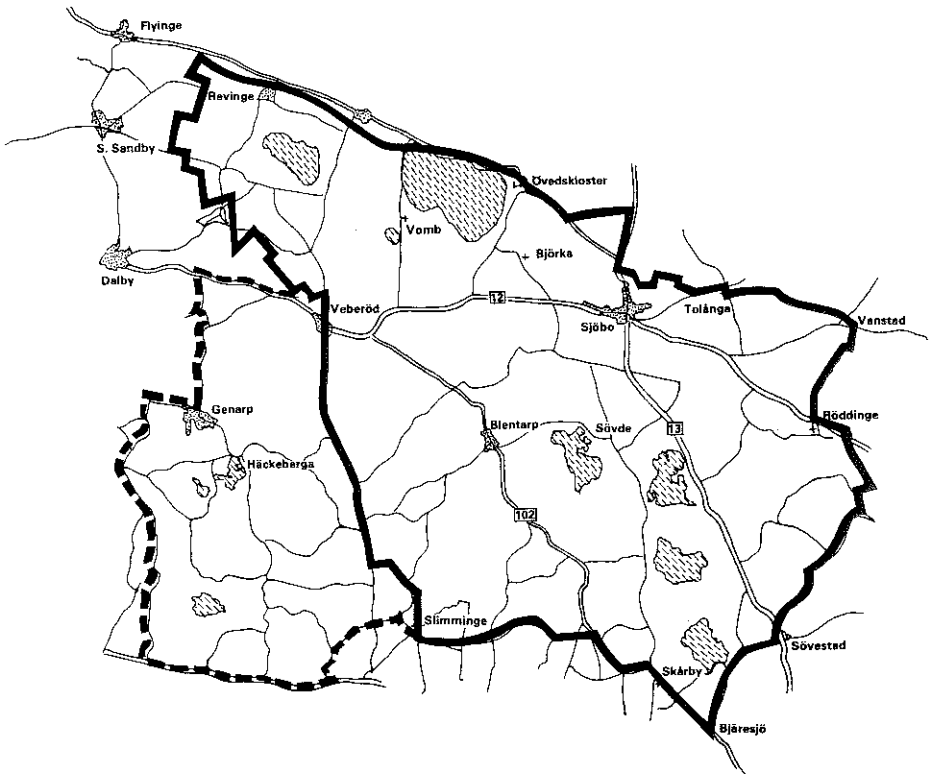
Under senare delen av 1950-talet framfördes också från den ideella regionala naturskyddsorganisationen - Skånes naturskyddsförening - främst genom professorer i zoologi vid Lunds universitet, Erik Dahl, farhågor om den skånska kronhjortens framtid och därifrån igångsattes en aktion för kronhjortens bevarande. Med hänsyn till att den ansågs vara en s k nominatras var det av stort vetenskapligt intresse att den finns kvar i den sydsvenska faunan.

Med dessa två huvudmotiv - nominatras och mycket omfattande skadegörelse - tillskapades 1971, efter nära 10 års utredningsarbete, försöksreservatet för frilevande kronhjort i Skåne.

Ansvar för förvaltningen av reservatet ankom på länsstyrelsen, som till sin hjälp fick en särskilt inrättad kronhjorts nämnd med framförallt rådgivande funktion.

Syftet med reservatet var att

1. i Skåne bevara och vårda en frilevande stam av nominatrasen av kronhjort *Cervus elaphus elaphus* L inom det avsatta försöksreservatet i ett antal av minst 100-150 djur i vinterstam.
2. genom skadeförebyggande åtgärder minska skadegörelsen av kronhjort och att till skadedrabbade brukare inom försöksreservatet med statliga medel ersätta skador av kronhjort på växande och lagrad gröda, på skog och på fruktodling bedriven i förvärvssyfte.

Karta över försöksreservatet i Skåne. Den streckade linjen visar gränsen för en av kronhjortsnamnden föreslagen utvidgning, som dock aldrig genomfördes.

Kronviltets biotopkrav

Kronvilt är en mycket anpassningsbar art. I Europa finns kronvilt i en mängd olika biotoper från stora barrskogsområden, bergstrakter och hedmarker till starkt kulturpåverkade jordbrukslandskap. De enda områden där kronvilt ej etablerar sig är de renodlade jordbruksslätterna utan skyddande skogar eller dungar.

I Skåne är kronviltet helt naturligt knutet till kulturlandskapet. Artens lokalisering till och koncentration inom vissa områden i landskapet tycks dock med något undantag vara mera betingat av traditionella vård- och eller skyddsåtgärder samt av jakt eller annan yttre påverkan än av artens specifika krav på miljön.

Naturligtvis är kronviltet liksom andra klövviltsarter beroende av de tre ekologiska hörnstenarna, -föda, vatten och skydd. Inom det mångskiftande skånska landskapet finns det områden där för arten särskilt gynnsamma förhållanden medger en tätare etablering.

Biotopvalet skiljer sig något för olika grupper inom arten. Huvudgruppen som utgöres av hindar, kalvar och ungdjur är stationär inom etablerade kalvnings- och brunstbiotoper, idag till största delen lokaliserade till vad Linné kallade - "Det sydsånska skogs och sjölandskapet" d v s områdena väster och öster om Romeleåsen. Landskapstypen domineras där av stora jordbruksarealer avgränsade av större sammanhängande skogspartier. Stommen i näringsvalet för denna grupp är jordbruksprodukter av skilda slag, med särskild förkärlek för potatis, morötter, raps och stråsåd. Inom skogsområdena utgör gran- och tallbark från yngre träd samt bärris, ljung och kruståtel en väsentlig del av vinterfödan. De vuxna handjuren, - hjortarna, som utgör den andra gruppen är mer vidlyftiga i sina biotopval. Vanligtvis uppehåller de sig inom hind- och ungdjursbiotoperna endast under och strax före och efter brunstperioden i september. Under de andra delarna av året vandrar de ut till vinter- och sommarvisten ofta belägna ett par mil från brunstplatserna. Hjortarnas vinterbiotop är i Skåne i huvudsak lokaliserade till större sammanhängande skogsområden med få och mindre åkerarealer. Näringsvalet baseras på ljung, bärris och kruståtel samt i viss utsträckning på granbark. Under snörika vintrar är betning av skott från videarter och rönn betydande.

Som framgår av ovanstående är hjortarnas näringsintag av jordbruksgrödor under vinterhalvåret mindre än för hind- och ungdjurspopulationerna. Ej så sällan söker sig dock hjortarna till lagrade grödor som t ex rotfruktsstukor, ensilage- och betmassagravar.

Vatten, såväl klarvattensamlingar som dy- och kärrmarker har stor betydelse för kronviltet. Dricksvattnet behöver dock ej vara lokaliserat till platser inom de mest frekventerade uppehållsområdena. Djuren vandrar gärna någon kilometer till dricksvatten eller till de upptrampade sölgroparna där de kan vältra sig i dyn. Det sistnämnda beteendet är helt specifikt för kronviltet jämfört med andra svenska klövviltsarter. Kalvningsplatser väljs dock ofta i torrare partier inom större lövkärrsområden.

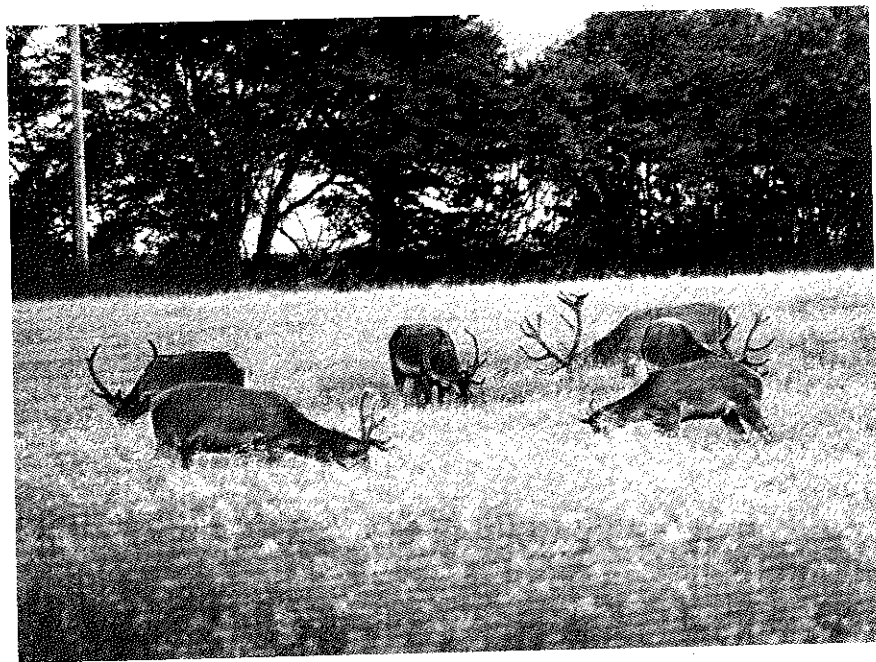
Kronviltet är mycket skyggt och vaksamt. Dessa egenskaper har säkerligen genom selektion förstärkts genom århundraden på grund av artens stora betydelse som jaktobjekt och som bytesdjur för större rovdjur. Tillgången till skydd är därför av avgörande betydelse för artens lokalisering till vissa områden. Förutom det rena klimatskyddet är det skyddet mot störningar som har den största betydelsen. Avgörande för skyddets kvalitet är storleken och strukturen. Områ-

den med högstammig gles skog ger som regel ett dåligt skydd om inte området är av betydande storlek, - minst 5-10 ha. Sådana områden förekommer mycket sparsamt idag i Skåne men finns i viss utsträckning på några ställen. Inom sådana områden uppehåller sig djuren oftast i centrum där de kan upptäcka annalkande fara på långt håll. Ur skogsskadesynpunkt är sådana områden mycket gynnsamma då djuren kan beta i marksiktet i anslutning till sin daglega. Detta till skillnad från då daglegan finns i barrungskog där djuren betar bark av närstående träd. Tätta barrkulturer i åldern 10-30 år är mycket attraktiva skyddsområden för kronviltet. Djuren föredrar tydligt större kulturer med en areal av minst 1,5-2 ha. Även tätta kulturer av lövträd, i synnerhet självföryngrad bok, har god skyddsfunktion och uppskattas av kronviltet.

Den viktigaste funktionen för skyddet är att det förhindrar eller starkt minskar störningsfrekvensen. Det är genom svårframkomligheten för människan som de tätta ungskogarna har sin stora betydelse.

Skador

Den skadegörelse som kronhjort åsamkar jord- och skogsbruket sker huvudsakligen vid näringssök, betning, förflyttning och vistelse i de skadedrabbade biotopena. Skador på fruktodlingar och plantskolor förekommer i begränsad omfattning. Andra skador av kronhjort är trafikskador, störning av tamkreatur, nerrivning av stängsel och trampskador på ömtåliga marker.

Jordbruksskador

Jordbruksskadorna indelas i skador på växande och lagrad gröda.

Skadorna på växande gröda består av betningsskador, trampskador, uppsparkning av gröda, skador av legor och spår vid förflyttningar eller uppehåll i grödorna. Kronhjorten dras till olika grödor under olika årstider. Grödornas lokalisering i förhållande till djurens uppehållsplatser under dagtid har också betydelse. Störningar genom mänskliga aktiviteter inverkar också på vilka betesplatser djuren väljer.

En schematisk uppställning av kronhjortens näringsval kan ha följande innehåll:

vår-försommar

vall, höstvetete, höstråg, raps, betplantor

sensommar

ärtor, havre, tidig potatis, tidiga morötter

förhöst

vetete, havre, morötter

senhöst-vinter

morötter, potatis, sockerbetor, höstsäd (brodd) samt höstsådd raps.

Naturligtvis är denna uppställning inte heltäckande och det förekommer stora lokala variationer.

Skador på lagrad gröda förekommer huvudsakligen på potatis och övriga rotfrukter som lagras utomhus i stukor. Skador har även förekommit på ensilage och betmassa.

Skogsskador

Kronhjärtsskador på skog utgörs av betningsskador vid barkgnag vintertid, fläkningsskador vid betning av bark under savtiden, skador genom betning av skott och kvist samt fejningsskador.

De trädslag som huvudsakligen barkbetas är gran och tall. Även lärk, ask och någon gång ek kan emellertid också utsättas för betydande barkbetning. Betning av skott och kvist sker mestadels på lövträd och i mindre omfattning på barrträd.

Både barrträd och lövträd utsätts för fejningsskador.

Regler för ersättning och värdering av skador

Vilka skador som ersätts och hur skaderegleringen skall gå till anges i viltskadeförordningen (SFS 1980:400, senast ändrad genom SFS 1982:980) vilken trädde i kraft den 1 juli 1980. Den efterträdde kungörelsen om ersättning av skada av kronhjort, m m (SFS 1970:890), som gällt sedan den 1 januari 1971, samt kungörelsen om älgavgift m m (SFS 1965:260).

Skador på jordbruksgrödor och trädgårdsodling värderas av gode män som länsstyrelsen utser. Värdering av skogsskador skall emellertid göras av skogsvårdsstyrelsen i länet.

Ansökan med värderingsinstrumentet skall inges till länsstyrelsen.

För länsstyrelsens prövning av grödskador erhålls årligen besked av statens naturvårdsverk vilka normpriser som gäller för spannmål och oljeväxter. Vidare meddelas vilka självriskbelopp som skall tillämpas för året. För övriga grödor inhämtar länsstyrelsen förslag från lantbruksnämnden. Nämnden yttrar sig även i principiella ärenden samt t ex vid totalskada. Kontroll av uppgivna arealuppgifter görs regelmässigt hos statistiska centralbyråns lantbruksregister. Vid prövningen har länsstyrelsen även att ta hänsyn till de föreskrifter som statens naturvårdsverk meddelat i "Viltskadekungörelsen" (senast ändrad genom SNFS 1983:5, NV:16).

De ersättningsbelopp som utbetalats för skador inom Malmöhus län framgår av vidstående tabell. Vid en jämförelse med den totala skadeersättningen för växande grödor inom länet ter sig kostnaderna för skadegörelsen inom reservatet relativt blygsamma. Skogsskador orsakade av kronhjort ersätts endast inom kronhjortsreservatet.

År	Grödskador (kronor)		
	hela länet	utom reservatet	inom reservatet
1980/81	215.343	198.343	17.000
1981/82	319.942	281.642	38.300
1982/83	508.837	490.886	17.951
1983/84	629.632	561.395	68.237
1984/85	1.653.509	1.584.748	68.761
1985/86	2.006.901	1.820.975	185.926
1986/87	1.884.659	1.774.147	110.512
1987/88*	106.317		106.317
Summa	7.325.140	6.712.136	613.004

* t o m aug 1987

Sammanställning över utbetald ersättning - inklusive värderingskostnad - för skador inom kronhjortsreservatet (M - län) 1971/72 - t o m augusti 1987

År	Växande gröda	Lagrad gröda	Skog	Summa
1971/72		31000		31000
1972/73	34000		400	34400
1973/74	79000			79000
1974/75	34000			34000
1975/76	76000			76000
1976/77	105000			105000
1977/78	98000		2300	100300
1978/79	84000	5000		89000
1979/80	112500	24000	13500	150000
1980/81	17000			17000
1981/82	38300			38300
1982/83	17951		44107	62058
1983/84	68237		73334	141571
1984/85	68761		24623	93384
1985/86	185926		16377	349697
1986/87	110512			110512
1987/88	106317		33950	140267
Summa	1235504	60000	355987	1651491

Skadeförebyggande åtgärder

Skogsskador

Mot skogsskador förekommer inga förebyggande åtgärder. Anledningen till detta är att det inte finns någon effektiv teknik att förebygga skogsskador, som samtidigt är ekonomiskt acceptabel.

Jordbruksskador

Även om kronviltet ger sig på det mesta av jordbrukets odlade grödor, så har de sina klara favoriter. Ett par av dessa är potatis och raps. Rapsen betas under höst, vinter, vår och vid blomningen på försommaren. På våren strax efter tjällossningen kan kronviltet åstadkomma svåra trampskador på rapsfälten, när flockar på upp till ett femtiotal djur ger sig ut för att beta på fälten i skymningen. Trampskador kan i viss mån också drabba den höstsådda stråsåden. Skadeförebyggande åtgärder på dessa grödor har förekommit i mycket liten omfattning i kronhjortsreservatet. Kronhjorts nämnden har emellertid bidragit med rådgivande verksamhet.

Potatis är den gröda för vilken de högsta ersättningsbeloppen utgår. På potatisodling kan kronviltet redan strax efter sättningen göra svår skada genom att sparka upp och beta sättpotatisen. De svåraste skadorna sker dock sedan potatisen satt knölar. Vid denna tid har kronviltet som reget börjat flocka sig efter att ha varit tämligen utspridda under kalvningen och tiden efter denna. Djuren samlas då flockvis i fälten och kan lokalt ställa till stor skada i odlingen. Det är dock inte den mängd potatis kronviltet konsumerar som utgör den största skadan. Med klövarna sparkar djuren fram potatisknölarna och frilägger stora mängder som därmed exponeras för ljus, dessa blir efter kort tid gröna och i stort sett oanvändbara. Det är vid potatisodling som de största förebyggande åtgärderna mot skador har gjorts.

Efter diverse försök med olika typer av stängsel har det under de sista tio åren uteslutande använts det så kallade Gyttopstängslet. Det har visat sig ganska effektivt under vissa förutsättningar.- stängslet bör vara ca 180 cm högt och med minst fem trådar, det måste vara elektriskt och då helst med ett elaggregat som är anpassat till 24 volts bilbatteri. För att minska djurens motivering att ta sig igenom stängslet till den attraktiva grödan.måste en eller ett par sprutbredder lämnas ostängslade åt djuren. Kronvilt har mycket stor respekt för elström och därför är tillsynen av elstängsel mycket viktig. Djuren upptäcker snabbt om spänningen i stängslet av någon anledning upphört och smiter då kvickt mellan

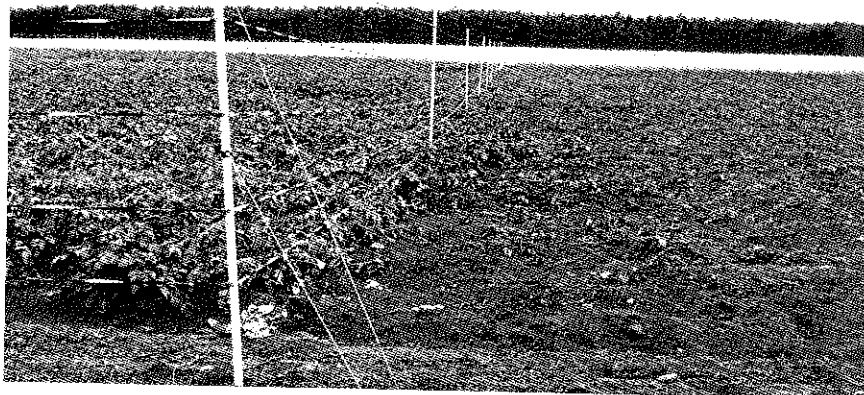

trådarna in i odlingen. Denna stängselmetod som i korthet har beskrivits har varit tämligen lyckosam i försöken att hålla kronviltet borta från den värdefulla potatisen.

1986 började man använda en viltskrämma av tyskt ursprung (Razzo), som består av ett plaströr ca 15 cm i diameter, en meter långt och fastsatt i järnprofil som neddrives i marken. I plaströret sitter en monterad delbar lättmetallstång ca 3 cm i diameter och 6 eller 9 meter lång som är avsmalnande uppåt. Övrig utrustning är gasoltub, utlösare till gasolkanon, tidur och en fjärilsliknande viltskrämma som påföres lättmetallstången. Plaströret fungerar som gasolkanon och skjuter upp viltskrämman längs lättmetallröret.

Denna anordning har visat sig vara synnerligen effektiv när det gäller att hålla kronviltet borta från en attraktiv gröda. Knallen i kombination med rörelsen gör att kronviltet i nio fall av tio tar till brådstörtad flykt. För att uppnå ett sådant resultat krävs att viltskrämman flyttas 2 - 3 gånger i veckan och att den döljs i terrängen så att djuren ej kan upptäcka den förrän i det ögonblick då den aktiveras. Dessutom bör man ändra intervallerna på tiduret i samband med att viltskrämman flyttas. Den bör heller inte aktiveras för ofta, ett par knallar var eller varannan timme är fullt tillräckligt. I jämförelse med elstängsel torde fördelarna med denna skrämsele anordning vara uppenbara, när det gäller att spara in på resurserna i tid och pengar.

Gasolkanon har använts i några fall för att skrämja kronvilt. Knallarna har återkommit regelbundet och det har visat sig att djuren vant sig vid detta. Den akustiska effekten har således inte haft någon inverkan efter ett tag, utan har istället bidragit till olägenheter för närboende. Som skadeförebyggande åtgärd är en gasolkanon således av begränsat värde.

Jakt och avskjutning

All avskjutning av kronhjort inom reservatet har skett med stöd av licenser meddelade av länsstyrelsen. På detta sätt har avskjutningen inom olika åldersgrupper och kön begränsats och kontrollerats.

Tillståndsansökningarna har av länsstyrelsen remitterats till jaktvårdssammanslutningen för länet - Skånska jägarsällskapet - och till kronhjortsnämnden för yttrande.

Vid bedömningen av vilken avskjutning som skulle rekommenderas länsstyrelsen har följande modell tillämpats under huvuddelen av reservatets existens:

Reservatet har indelats i tre biotopområden. Områdena har avgränsats så att kronviltstammen för varje område skulle vara relativt stationär med avseende på hindar, kalvar och ungdjur. Mera omfattande vandringar av djur utanför områdets gränser har ej bedömts ske. Beträffande hjortarna är förhållandet annorlunda eftersom de inte är stationära vid brunst- och kalvningsbiotoperna utan vandrar avsevärda sträckor under årets lopp. Detta förhållande har dock liten betydelse för indelningen i biotopområden, eftersom samma hjortar vanligtvis återvänder till samma brunstplats år från år.

Biotopområdena har inventerats och stammens storlek före jakten har bedömts.

Lämplig storlek på avskjutningen har fastställts för områdena och därefter har antalet djur fördelats på de jakträttsinnehavare som sökt licens.

Tillvägagångssättet vid licensgivningen har varit följande: I första hand har tillstånd till jakt medgetts sådana områden som har en biotop med förutsättningar att bedriva en lämplig vård av fast stam av kronhjort. Licens på ren jordbruksmark har ej medgetts. Däremot har licens meddelats för jaktmarker med lämplig biotop - även relativt begränsade arealer. Även varianten att medge licens enbart vartannat år har tillämpats.

Under 1980-talet uppmärksammades att jaktrycket på handjuren hade flyttats över till yngre hjortar, vilket medfört att rekryteringsbasen för kapitalhjortar blivit för smal. Tidigare hade nämligen tillståndsgivningen för hjortar med fler än åtta taggar på hornen varit mycket restriktiv. De tillstånd som meddelats hade avsett s.k. returhjortar, d v s äldre hjortar som gått tillbaka i hornutvecklingen, eller hjortar med särskilt dåliga hornanlag. För att bredda rekryteringsbasen har därför yngre djur fredats under ett antal år. Flertalet licensinnehavare har sålunda under de senaste åren ej fått fälla hjort större än spetshjort. Samtidigt har

tillståndsgivningen ökat för hjortar med fler än åtta taggar.

Avskjutningen av kronvilt i Kristianstads och Malmöhus län inom och utom resservatet framgår av vidstående sammanställningar.

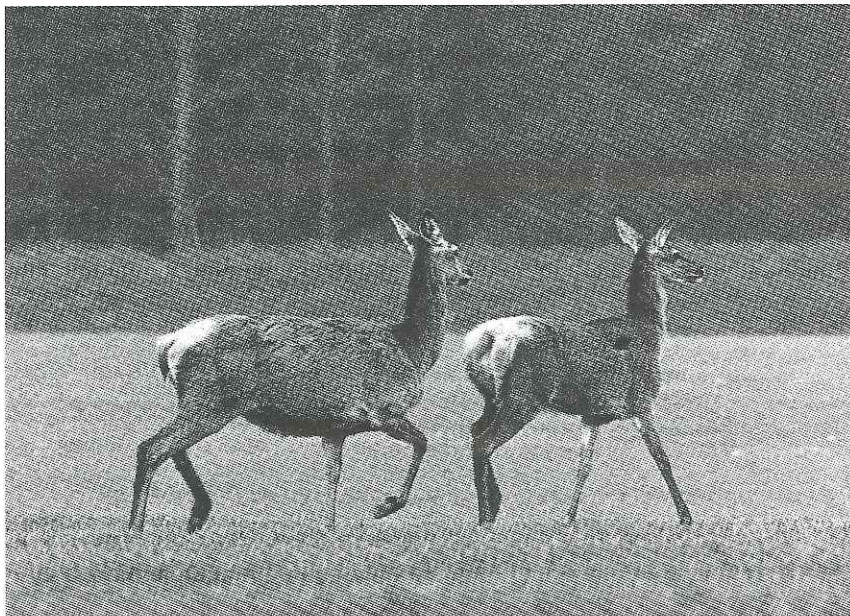
Avskjutning av kronvilt i L-län 1971-1986				
Jaktår	Hjort	Hind	Kalv	Summa
1971/72	3			3
1972/73	1			1
1973/74	4	1		5
1974/75	4	1		5
1975/76	2	2		4
1976/77	3	1	1	5
1977/78	5	3	3	11
1978/79	3	1	3	7
1979/80	7	2	4	13
1980/81	7	1	2	10
1981/82	6	6	3	15
1982/83	6	3	2	11
1983/84	9	3	6	18
1984/85	8	2	5	15
1985/86	15	6	6	27
1986/87	9	3	7	19
Summa totalt	92	35	42	169

Brevmärke utgivet av Skånes naturskyddsförening

SAMMANSTÄLLNING ÖVER SKJUTET KRONVILT INOM OCH UTOM KRONVILTSRESERVATET (M.län) ÅREN 1971/72 - 1986/87

År	I N O M				U T O M				H E L A L Ä N E T			
	Vuxna djur		Årskälvar	Summa totalt	Vuxna djur		Årskälvar	Summa totalt	Vuxna djur		Årskälvar	Summa totalt antal djur
	han	hon			han	hon			han	hon		
1971/72	12	4	8	24	27	20	25	72	39	24	63	96
1972/73	10	7	14	31	16	12	8	36	26	19	45	67
1973/74	14	10	13	37	27	26	28	81	41	36	77	118
1974/75	10	14	13	37	29	21	21	71	39	35	74	108
1975/76	13	23	20	56	21	16	21	58	34	39	73	114
1976/77	19	19	19	57	21	41	37	99	40	60	100	156
1977/78	24 (+1)	27	20	72	29	26	25	80	53	53	107 (+1)	152
1978/79	20	22	19	61	30	38	27	95	50	60	110	156
1979/80	14	10	11	35	22	23	30	75	36	33	69	110
1980/81	11	16	14	41	17	17	27	61	28	33	61	102
1981/82	15	11	18	44	17	18	22	57	32	29	61	101
1982/83	16	13	21	50	22	19	29	70	38	32	70	120
1983/84	17	11	22	50	18	20	32	70	35	31	66	120
1984/85	15	15	32	62	21	21	26	68	36	36	72	130
1985/86	22	23	29	74	23	31	31	85	45	54	99	159
1986/87	14 (+1 Fvåkånad)	28	34	77	24	32	54	110	38	60	99 (+1 tvåkånad)	187
Summa	246 (+2)	253	307	808	364	381	443	1 188	610	634	1246 (+2)	1 996

Sammanfattning och synpunkter

Det kan konstateras att kronhjortsrådet efter sin nu sjuåriga verksamhet kan fastställa ett de initierade målsättningarna i allt väsentligt är uppnådda.

Antalet kronhjortar inom det skånska utbredningsområdet kan bedömas som tillfredsställande. Vissa brister har funnits beträffande antalet kvantitativt acceptabla platshjortar. Med rätt avskjutning har dock skapats goda möjligheter att i Skåne bevara en livskraftig kronviltstam och samtidigt producera hjortar av - även internationellt sett - hög kvalitet. Detta är ett mål att sträva efter, även när reservatet inte längre existerar. Införandet av licens för all jakt efter kronhjort är därför positivt. Det är dock väsentligt att blivande licensområden görs tillräckligt stora, för att genom jakt kunna vårda kronhjortsstammen.

Ersättningsärendena inom kronhjortsreservatet har hittills kunnat lösas på ett tillfredsställande sätt.

Skadeförebyggande åtgärder inom jordbruket har inom ramen för tillgängliga resurser kunnat lösas i stor omfattning och har rönt positiv uppskattning hos berörda odlare samtidigt som många värdefulla erfarenheter vunnits.

Betydande och i flera fall ovärderliga kunskaper om kronhjortens ekologi och etologi har inhämtats och har också dokumenterats i stor utsträckning under reservatstiden. Ett betydande forskningsmaterial har insamlats och bearbetats.

Frågan om kronhjortens rastillhörighet har diskuterats men ännu finns inga konkreta bevis för att den från början fastställda nominatrasen utsuddats eller uttunnats genom genflöde från andra kronhjortsraser. En uppblandning med rasfrämmande egenskaper föreligger dock som ett långsiktigt hot. Riskerna för förflyttningar av hägnade djur är stora då befintliga hägn och handeln med hägnade djur står utanför någon som helst kontroll. Spridningen av sjukdomar utgör även en inte helt negligierbar faktor.

Kronviltet är känsligt och upprepade störningar i form av jakt eller andra fritidsaktiviteter får snabbt djuren att flytta till andra områden. Detta gör att bl a större orienteringstävlingar är olämpliga inom etablerade kronviltbiotoper.

Med artens goda anpassningsförmåga finns det flera områden idag i Skåne som skulle kunna hysa goda kronviltstammar, inte minst i anslutning till Söderåsens västsida i nordvästra Skåne. Med tanke på den skadegörelse kronvilt gör på gräsa och skog är det dock tveksamt om nyetableringar är önskvärda. Erfarenheter från kronhjortsreservatet visar dock på att kronviltets nuvarande utbredningsområde och populationsstorlek i Skåne är helt tillräcklig för att säkerställa artens och rasens framtida existens i den skånska faunan.

Hornbedömning

År 1910 tillämpades i samband med den första internationella jaktutställningen i Wien en enhetlig och utarbetad formel för bedömning av kronhjortstroféer. I samband med efterföljande internationella jaktutställningar under trettioalet tillkom liknande formler för övriga troféer. Reglerna har successivt ändrats ända fram till slutet av sjuttioalet, även om det kan hävdas att de slutliga reglerna i stort utformades under femtioalet. Forum för diskussion och överenskommelser i trofésammanhang är *Conseil International de la Chasse et de la Conservation du Gibier (CIC)*.

Poängbedömningen av svenska troféer påbörjades år 1942, då Svenska jägarförbundet fastställde regler för prisbelöning av älg-, rådjurs- och hjorthorn åtkomna i Sverige. Den svenska bedömningen överensstämmer i stort sett med de internationella reglerna.

Uppgifter om prisbelönta svenska troféer, "värderingsinstrument", finns samlade i jägarförbundets hornarkiv i Stockholm.

Bedömningen av en kronhjortstrofé omfattar stånglängd, ögontagglängd, mellantagglängd, rosenkransens omkrets, stångomkrets, hornvikt, utlägg, taggantal och skönhet (färg, pärlning, taggspetsar, istaggar och krona). Måtten anges i centimeter och kilo och multipliceras med olika faktorer: 0,25, 0,50, 1,0 eller 2,0. De erhållna delvärdena summeras. Det finns möjligheter att göra smärre avdrag för fel.

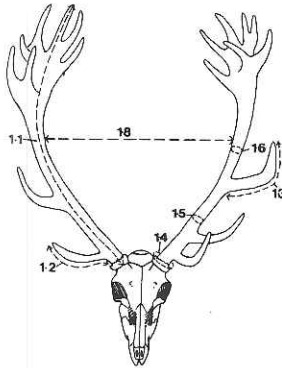
Poänggränserna är enligt CIC:

Guld	210 p
Silver	200 p
Brons	190 p

För kronhjort av den nordiska rasen tillämpas dock poänggränserna:

Guld	190 p
Silver	170 p
Brons	160 p

Världsrekordet för kronhjort sköts den 3 september 1986 i Karapanca-reviret i södra Ungern. Den 15,2 kg tunga trofén hade en medelstånglängd på drygt 130 cm och uppnådde 271 CIC-poäng.

VÄRDERING

Värdering av kronhjortshorn
(Nordisk ras)

Kronhjorten fälldes den 19 januari 1986

Skotplats (hemman): Skönabäcks säteri

Kommun: Skurup

Län: Malmöhus

Jakträttsinnehavare (titel, namn, adress): Peder af Ugglas
Skönabäcks säteri, 27400 Skurup

Skytt (titel, namn, adress): Dick von Blixen-Finecke
Stjerneholm, 27400 Skurup

Ägare till hornet: Peder af Ugglas

Kronhjortens ålder: uppskattad ca 8 år

Kronhjortens passade vikt: -

Hornets poängsumma: 189,2

Nr	Mätning m m	Mått i cm, kg	Konstant	Poäng	
1	Stånglängd	höger 92,1	medeltal 90,1	0,8	45,1
		vänster 88,1			
2	Ögontaggilängd	höger 34,1	medeltal 34,5	0,25	8,6
		vänster 34,9			
3	Mellanaggilängd	höger 39,8	medeltal 38,6	0,25	9,6
		vänster 37,3			
4	Rosankransens omkrets	höger 24,0	medeltal 23,7	1	23,7
		vänster 23,3			
5	Nedre stångomkrets	höger 15,2	summa 29,7	1	29,7
		vänster 14,5			
6	Övre stångomkrets	höger 14,9	summa 29,7	1	29,7
		vänster 14,8			
7	Hornvikt 7,58-0,70 (hel skalle)		6,9	2	13,8
8	Uttägg 65,8 (73,0%)			0-3 poäng	2,0
9	Antal taggar		16		16,0
10	Skönhet	a) färg		0-2 poäng	0,5
		b) pårlning		0-2 poäng	0,5
		c) taggspetsar		0-2 poäng	1,5
		d) lastaggar		0-2 poäng	0,5
		e) krona		0-10 poäng	8,0
			Summa poäng		189,2
11	Avdrag för fel (anges)			0-3 minuspoäng	-
			Slutpoäng		189,2

Mätningen utförd den 14 augusti 1986 av:

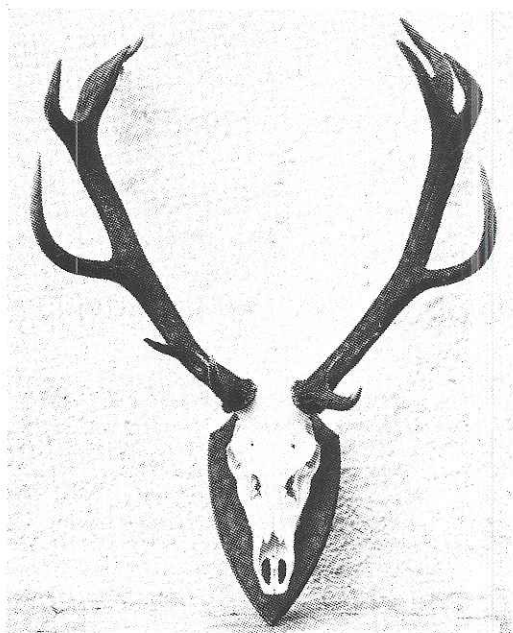
Anders Sällström
Anders Sällström

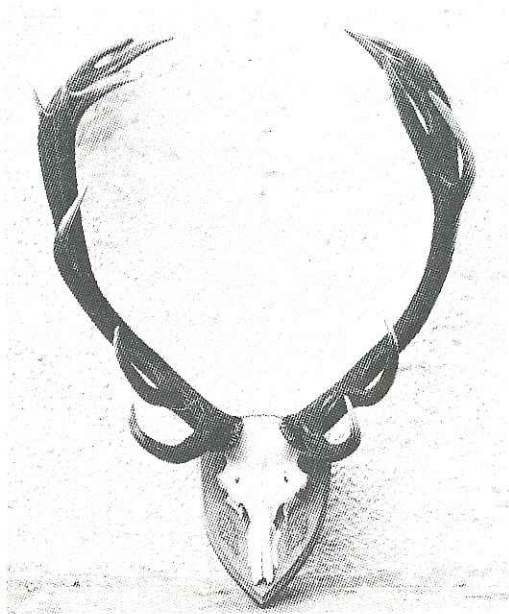

KRONHJORTSTROFÉER

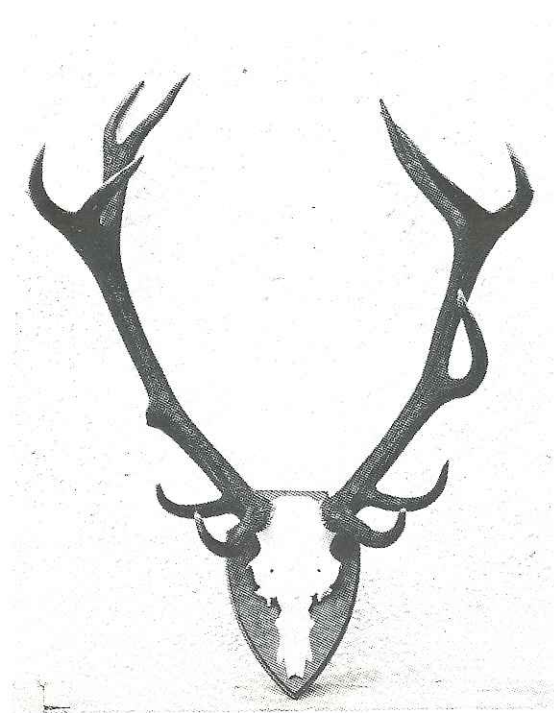
KATALOG ÖVER HORN UTSTÄLLDA PÅ FROSTAVALLEN
DEN 25 - 27 SEPTEMBER 1987

1.
Udda 16-taggare
Fälld på Christinehov
1985
194,4 p. **Guld**
Ägare: Carl Piper,
Högestad

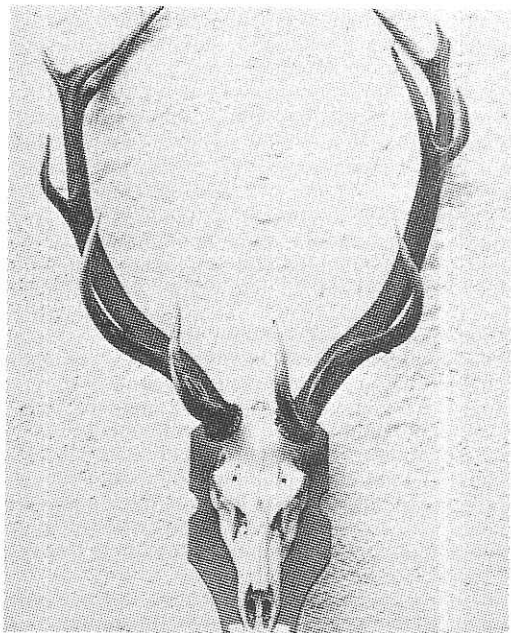
2.
Udda 16-taggare.
Fallvilt, Dörröd 1983.
191,8 p. **Guld**
Ägare: Gunnar Bergh,
Dalby

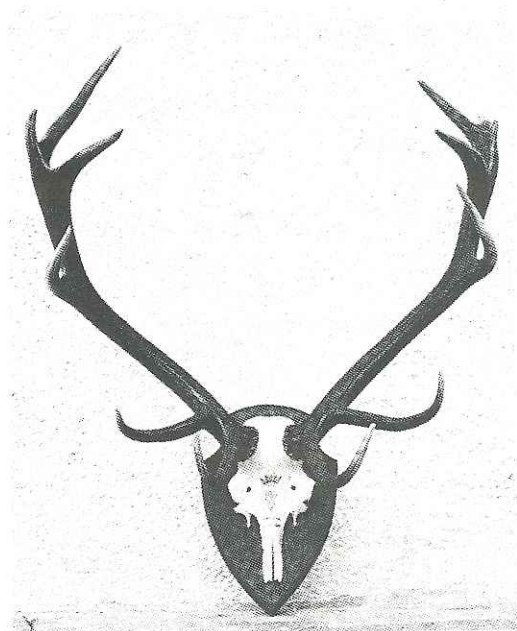
3.
16-taggare.
Fälld på Christinehov
1983.
189,8 p. **Silver**.
Ägare: Carl Piper,
Högestad

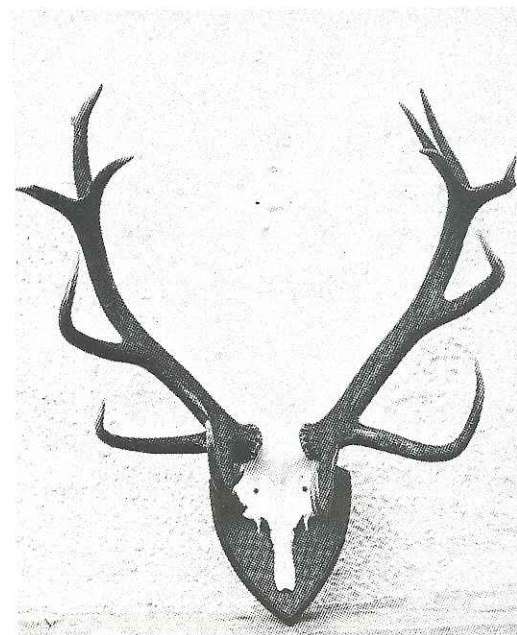
4.
Udda 16-taggare.
Fälld på Skönabäck 1986.
189,2 p. **Silver**.
Ägare: Peder af Ugglas,
Skönabäck

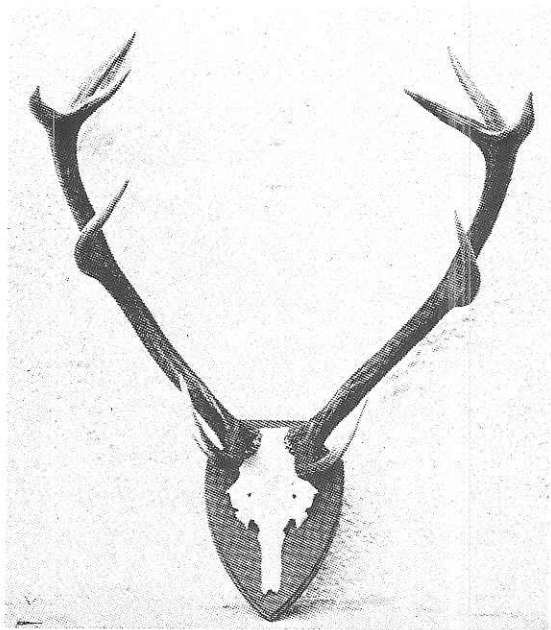
5.
12-taggare.
Fälld vid Elgaröd 1973.
189,2 p. **Silver**.
Ägare: Erik Jönsson, Sillaröd

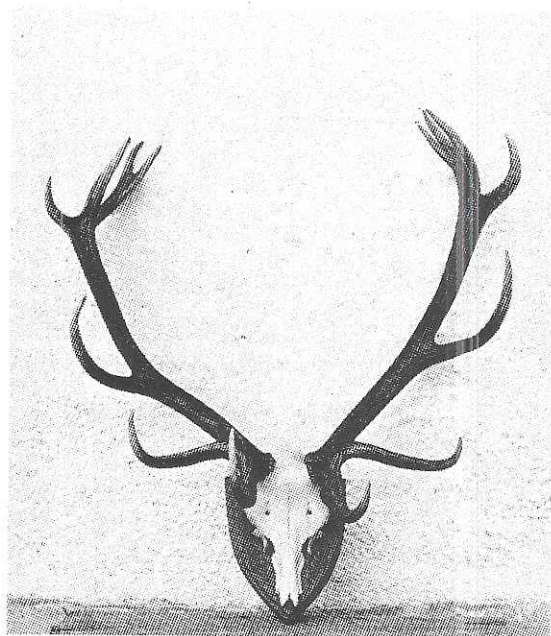
6.
Udda 14-taggare.
Fälld på Ågerup 1984.
185,1 p. **Silver.**
Ägare: Claes Piper,
Bellinga

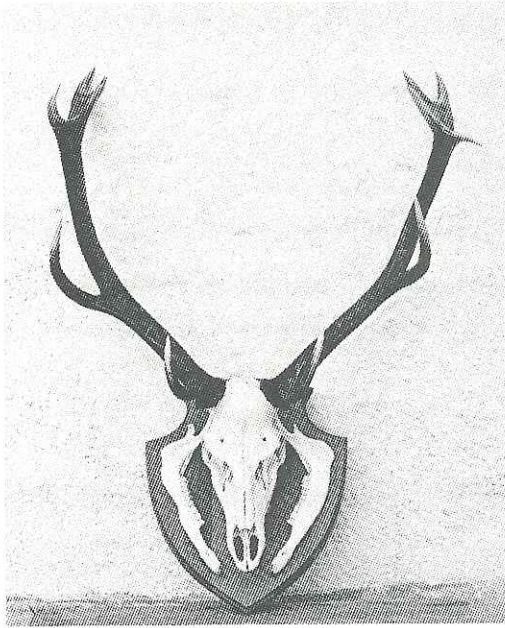
7.
14-taggare.
Fälld på Ågerup 1985.
183,5 p. **Silver.**
Ägare: Ulf S Janson,
Ågerup

8.
10-taggare.
Fälld på Christinehov 1981.
182,1 p.
Ägare: Carl Piper, Högestad

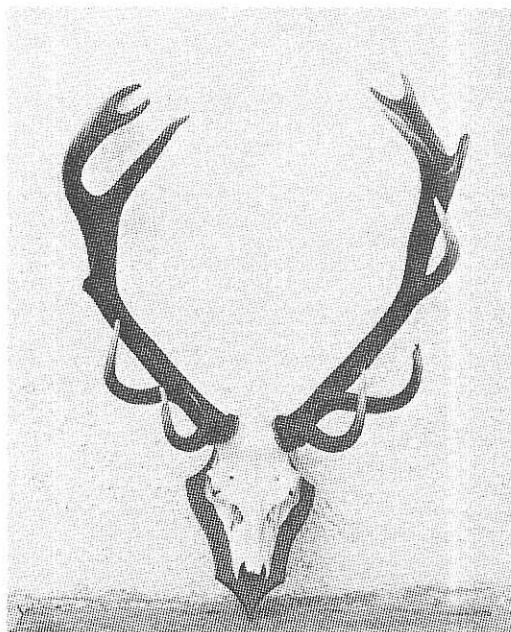
9.
14-taggare.
Fallvilt, Knickarp 1983.
181,5 p. Silver.
Ägare: Henrik Bergh,
Göteborg

10.
Udda 14-taggare.
Ihjälstångad vid Björka
1980.
179,5 p. **Silver.**
Ägare: Lunds universitet

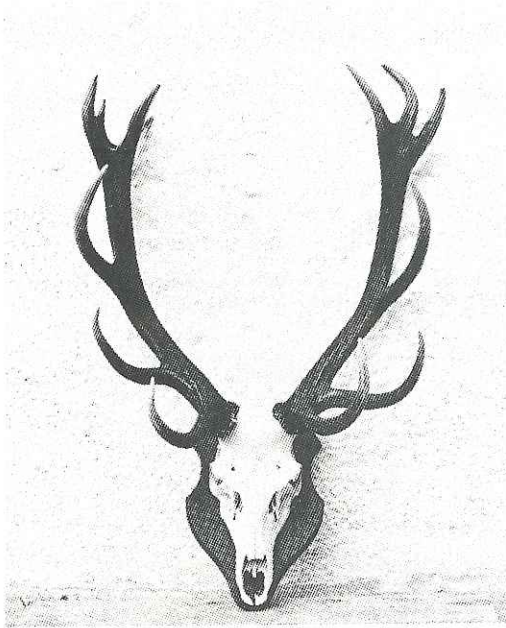
11.
Udda 12-taggare.
Ihjälstångad vid Veberöd
1974.
178,9 p. **Silver.**
Ägare:
Kronhjorts nämnden

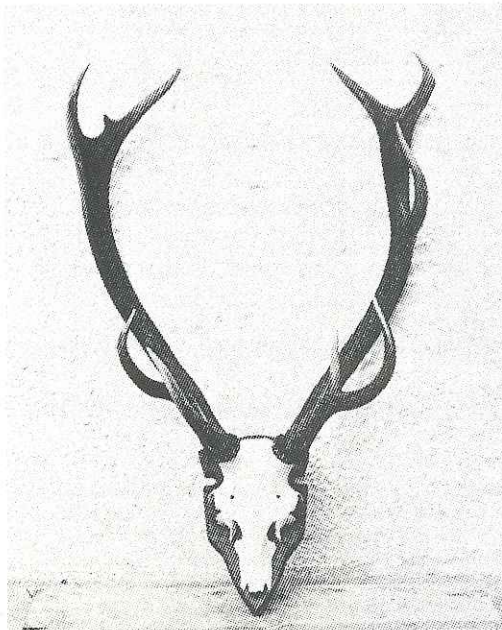
12.
14-taggare.
Ihjalstångad på Håckeberga
1984.
177,1 p. **Silver.**
Ägare: Torbjörn Jeppsson,
Håckeberga

13.
12-taggare.
Fallvilt, Romeleåsen 1980.
176,1 p. **Silver.**
Ägare: Per Larsson, Vomb

14.
Udda 14-taggare.
Trafikdödad på Börringe
1986.
174,8 p. **Silver.**
Ägare: Elisabeth Thott,
Bökeberg

15.
Udda 12-taggare.
Fallvilt, Vomb 1981.
174,2 p. **Silver.**
Ägare: Karl Erik Olsson,
Vomb

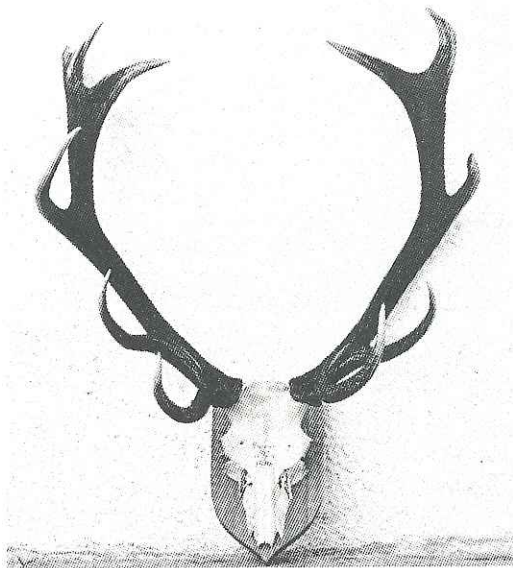

16.
10-taggare.
Fallvilt, Övedskloster 1979.
173,3 p. **Silver.**
Ägare: Hans Ramel,
Övedskloster

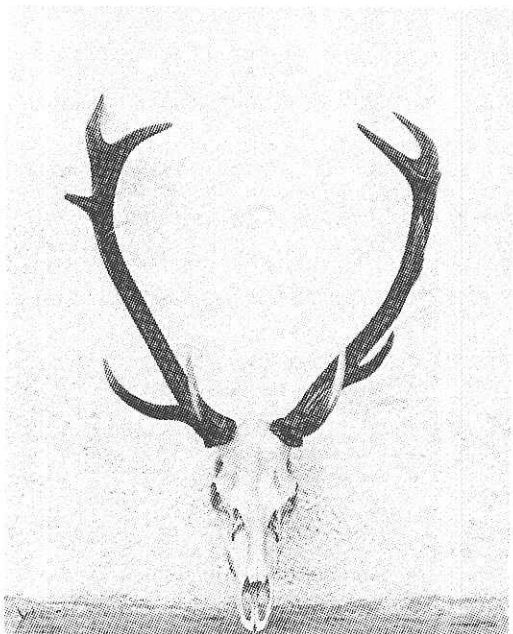
17.
12-taggare.
Fälld på Karups Nygård 1969.
172,0 p. **Silver.**
Ägare: Karl Erik Olsson,
Spjälla

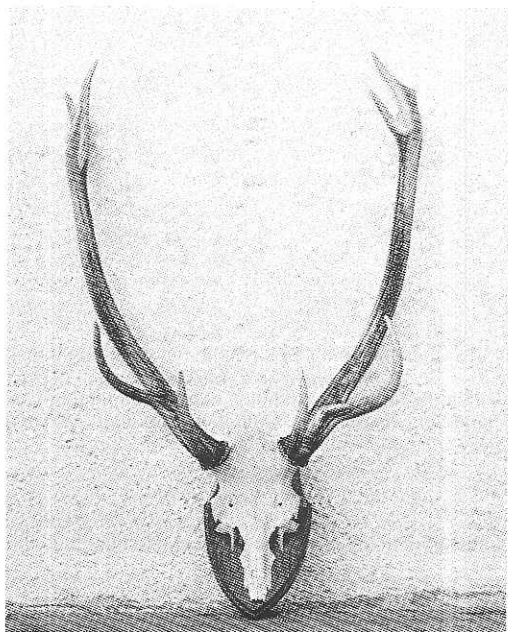
18.
12-taggare.
Trafikdödad på
Övedskloster 1976.
170,0 p. Silver.
Ägare: Hans Ramel,
Övedskloster

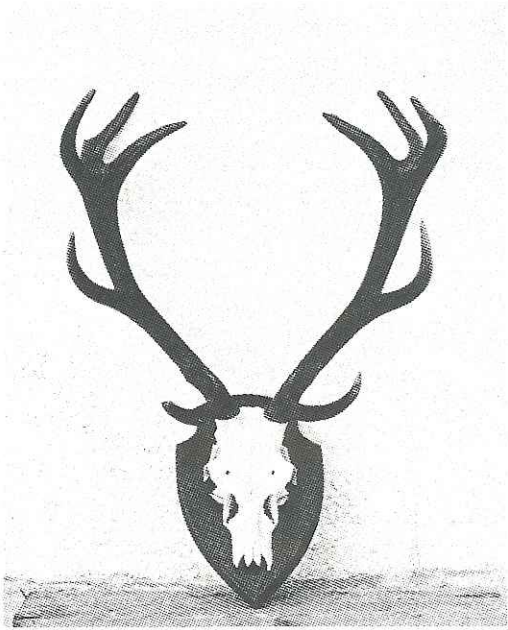
19.
Udda 12-taggare.
Fallvilt, Sångletorp
1975.
162,0 p. Brons.
Ägare: Göran Svensson,
Lund

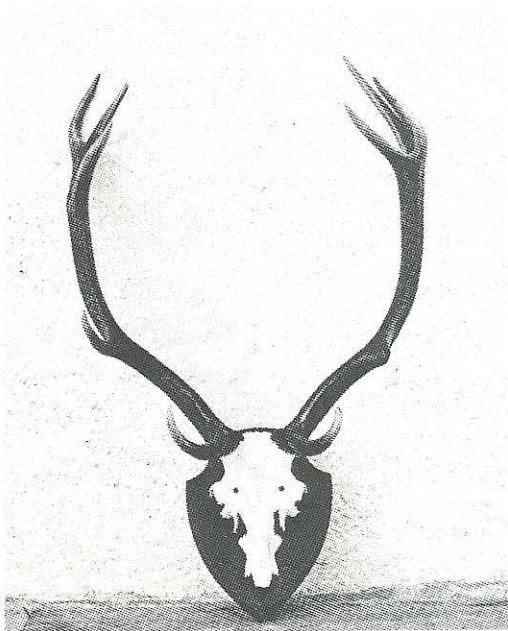
20.
Udda 12-taggare.
Fälld på Trolleholm 1987.
160,2 p. Brons.
Ägare: Kjell Dahl, Marieholm

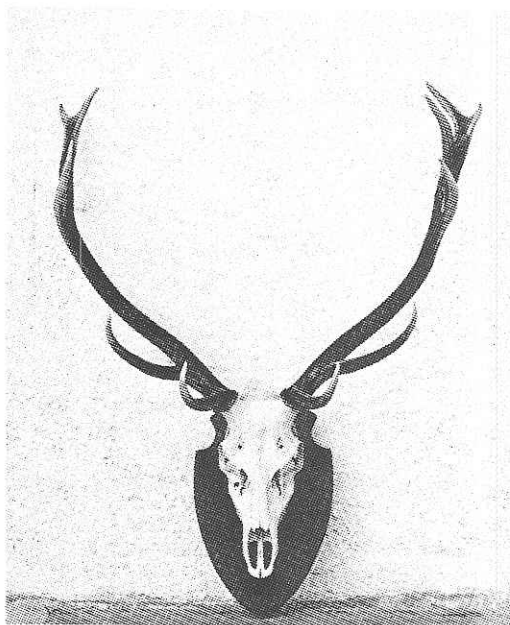
21.
10-taggare.
Drunknad i Ellestadsjön
1978.
160,0 p. Brons.
Ägare: Göran André, Snogarp

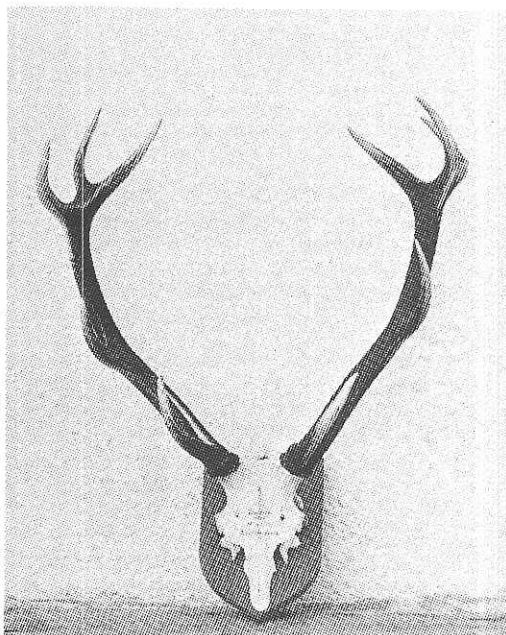
22.
12-taggare.
Fälld på Christinehov
1983.
156,4 p.
Ägare: Ingmar Månsson,
Tomelilla.

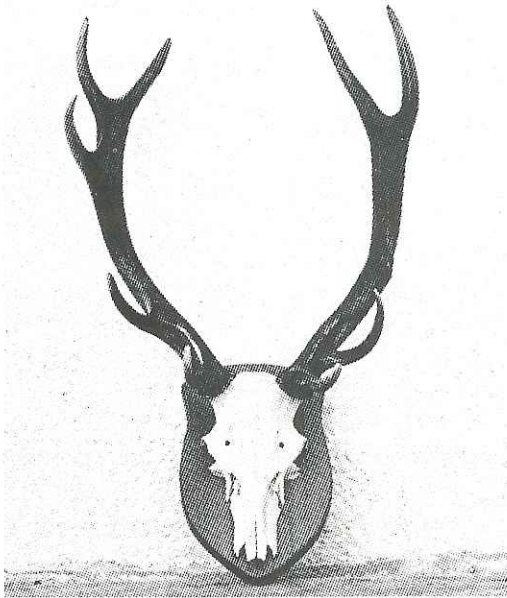
23.
Udda 12-taggare.
Fälld på Ågerup 1986.
153,1 p.
Ägare: Ulf S Janson,
Ågerup

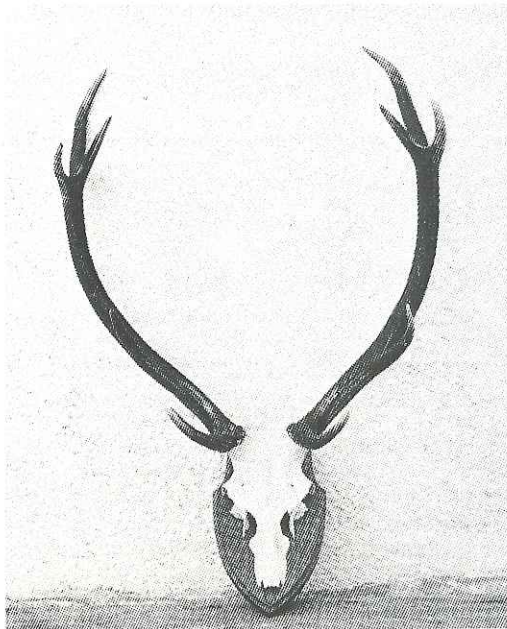
24.
Udda 12-taggare.
Fallvilt, Holmeja 1983.
152,8 p.
Ägare: Peter Gunnardsson,
Hjularöd

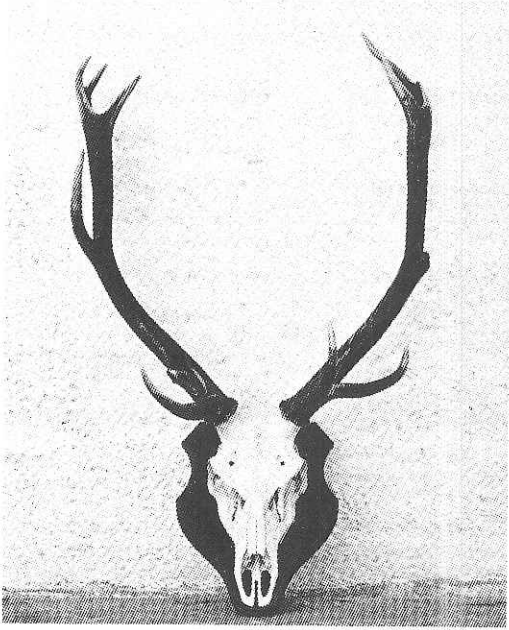
25.
10-taggare.
Trafikdödad på Övedskloster
1971.
151,1 p.
Ägare: Hans Ramel,
Övedskloster

26.
10-taggare.
Fälld på Christinehov
1986.
149,1 p.
Ägare: Kurt Larsson,
Christinehov

27.
10-taggare.
Fälld på Snogarp 1985.
145,3 p.
Ägare: Göran André,
Snogarp

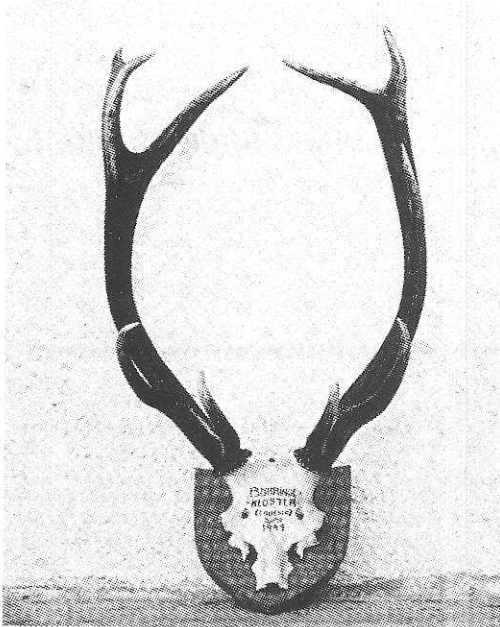
28.

Udda 12-taggare.

Fälld på Skabersjö 1986.

143,0 p.

Ägare: Erik Thott, Bökeberg

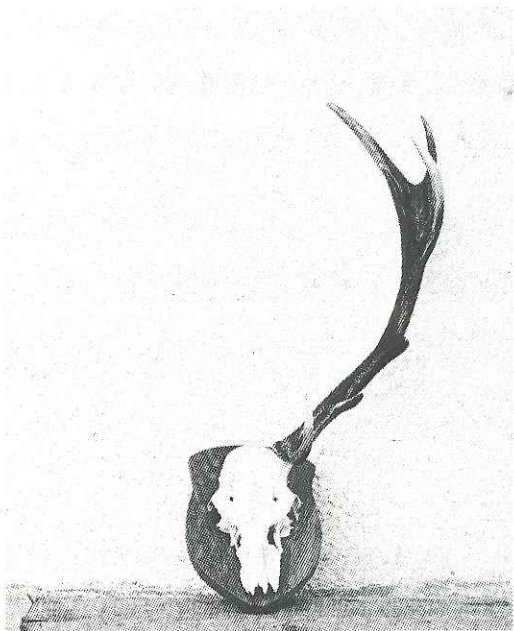
29.

10-taggare.

Fälld på Börningekloster
1949.

ej uppmätt

Ägare: Elisabeth Thott,
Bökeberg

30.
Udda 14-taggare.
Fälld på Christinehov
1985.
ej uppmätt
Ägare: Kurt Larsson,
Christinehov

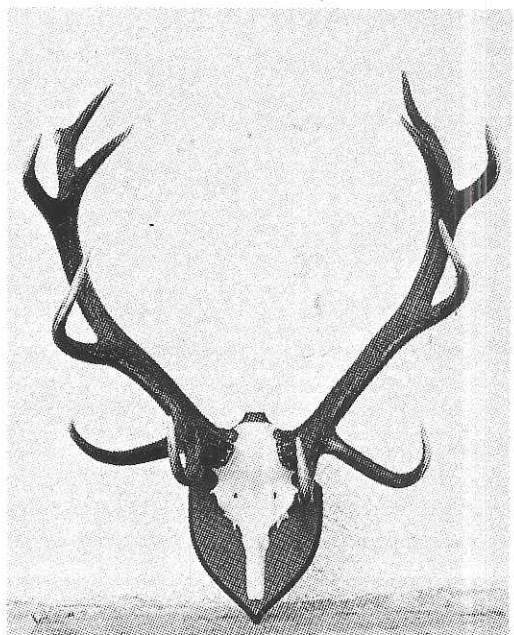

31.
Udda 16-taggare.
Fällhom 1986.
Ca 197 p. **Guld.**
Ägare: Gunnar Bergh,
Dalby

32.
12-taggare.
Fällhorn 1983.
Ca 192 p. **Guld.**
Ägare: Gunnar Bergh, Dalby

33.
14-taggare.
Fällhorn 1984.
Ca 185 p. **Silver.**
Ägare: Per Larsson, Vomb

- Meddelande från länsstyrelsen i Malmöhus län, naturvårdsenheten
- 1978:1 Kullabergs häckfåglar
- 1978:2 Konsekvenser för täktverksamheten och grusförsörjningen i västra Skåne om fasta förbindelser anläggs över Öresund
- 1978:3 Översiktliga volymeräkningar av i ytan liggande grusförekomster i Västra Skåne
- 1978:4 Rapport rörande fördelning och kvalitet av berg- och jordarter i Sydsverige och Danmark med avseende på grusproduktion
- 1978:5 Häckfågelfauna i Foteviksområdet
- 1978:6 Christinelunds lövskogsreservat - vegetation och fauna
- 1978:7 Kustområdet mellan Skäret och Svanshall - vegetation och markhistoria
- 1979:1 Markinventering av landskapet mellan Hörby och Långaröd inom Hörby kommun
- 1979:2 Vegetationsundersökningar på Kullaberg
- 1979:3 Sjöinventering i Malmöhus län
- 1979:4 Våtmarker i Malmöhus län
- 1979:5 Måkläppen 1900-1978
- 1980:1 Hagestad naturreservat
- 1980:2 Välleröds kärr i Fyledalen
- 1980:3 Klingavälsån. Vattenundersökningar 1980
- 1981:1 Stångby mosse
- 1981:2 Luftkvaliteten i Malmöhus län
- 1981:3 Allarps berg
- 1981:4 Krankesjön. En fågelsjöns utveckling under 50 år
- 1982:1 Alléer vid Övedskloster och Silvåkra
- 1982:2 Naturminnen i Malmöhus län
- 1983:1 Vombsjön. Faktasammanställning 1983
- 1983:2 Utvärdering av verksamheten med försöksreservatet för kronhjort i Skåne 1971-1982
- 1983:3 Möllehässle naturreservat
- 1983:4 Dagstorpssjön. Limnologisk undersökning
- 1983:5 Inventering av jordbruksdriften i Ringsjöns tillrinningsområde. Del 1.
- 1984:1 Sanddynen i Malmöhus län
- 1984:2 Förändringar i vegetation och fågelfauna på Karups ängar
- 1984:3 Inventering av jordbruksdriften i Ringsjöns tillrinningsområde. Del 2.
- 1985:1 De sydvästskånska sjöarna. Sedimentens sammansättning och funktion.
- 1985:2 Ekholmssjön. En skånsk sjö med lågt pH. Sjöns fysikaliska och kemiska förhållanden.
- 1985:3 De sydvästskånska sjöarna. Vattenkvalitetens förändring 1972 - 1983.
- 1985:4 Erosionskänsliga områden i Ringsjöbygden
- 1985:5 Vattenvårdsåtgärder i Ringsjöområdet - en företags-ekonomisk analys
- 1986:1 Hantering av bekämpningsmedel i Skåne 1985
- 1986:2 Saxån-Braåns avrinningsområde - en kunskaps-sammansättning
- 1986:3 Vandringshinder för fisk
- 1986:4 Vegetationsutveckling på Kullaberg 1975/76 - 1984/85
- 1987:1 Inventering av jordbruksdriften i Ringsjöns tillrinningsområde - Slutrapport. Jordbruksdrift och vattenkvalitet inom Rååns avrinningsområde.
- 1987:2 Det sydvästskånska sjölandskapet. Sjöarnas fosfor- och kvävebelastningar samt översiktliga näringsbudgetar.
- 1987:3 De sydöstskånska sjöarna. En kunskaps-sammansättning

